

Partis II. Illustriorum Jesaiæ Locorum Dissertatio XIX. De Peccatis Qvorundam Usqve Ad Mortem Non Remittendis Ex Massa Vallis Visionis : Jesai. XXII. v. 14.

Rostochii: Typis Nicolai Schwiegerovii, [1703]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1003431593>

Druck Freier Zugang

RU theol. 1703

Habichhorst, Andr. Dan.

1a

PARTIS II.
ILLUSTRIORUM JESAIÆ LOCORUM
DISSERTATIO XIX.

23

DE

PECCATIS

QUORUNDAM
USQVE AD MORTEM
NON REMITTENDIS,

EX
MASSA VALLIS VISIONIS,
JESAI. XXII. v. 14.

Quam
Assistente DEO - Homine & R. FCte Theol. annuente.
SUB PRÆSIDIO

ANDREÆ DANIELIS HABICHHORSTII,

S. Th. D. ejusdemq; PP. & Seren. Duc. Mekelb. Consilarii Confi-
sorialis, nec non FCtis Theol. & Collegii Ducalis totiusqve
Acad. Senioris,

placida collationi Academica,
Ad d. 24. Febr. A. 1703. in Audit. Maj. instituenda,

scribit
DAVID *Frank* / Lychenâ Marchicus.

ROSTOCHI, Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampl. Sen. Typogr.

1703

VIRIS

Admodum Reverendis, Nobiliss. Prudentissimo
& Præclarissimis,

DN. JOHANNI FRANCO,

Ecclesiæ, quæ Christo colligitur Lychenæ, Pastori vigilantissimo,

Rev. Synodi Seniori venerando,

Parenti meo dilectissimo & observandissimo:

DN. GABRIELI FRANCO,

Prædictæ Civitatis Consuli meritissimo, & Accisarum

Regiarum Inspectori spectatissimo,

Patruo meo atatem devenerando:

DN. MATTHÆO BERGMANNO,

Ejusdem Ecclesiæ Lychensis Diacono strenuè demerenti,

Scholæque ibidem Rectori teletissimo:

Consobrino meo honoratissimo fovissimoque:

nec non

DN. JOACH. NEUMANNO,

Ecclesiarum Rutbergæ, Cœliportæ & vicinarum Pastori

fidelissimo,

Fautori studiorumque meorum Patrono singulariter colendo:

Hoc quaecunque studii Academici specimen,

In observantiæ & amoris

signum, cum ardentissimo

omnigenæ felicitatis voto,

D. D. D.

DAV. FRANK.

De

Peccatis quorundam usque ad mortem non remittendis,
ex Massa vallis visionis.

D novum Massa, quod cap. XXII. DISP. XIX.
exhibetur progressuros, primo statim ingressu titulus non nihil remoratur, his conceptus verbis: מַסַּא נְבִיא נְשׂוּם i.e. *Massa vallis visionis*, quem, quia obscuritatem quandam habet, paucis in ingressu dilucidare non pigramur, priusquam loca ex hoc Massa illustremus. Dubitandum verò non est, quin sub nomine *vallis visionis* non præcisè urbs *Jeruschalem*, quamvis præcipuè, vid. v. 10. tanquam metropolis, & *urbs populis plena ac latibunda* v. 2. quippe in qua *civitas David* erat v. 9. sed cum *vallibus & montibus* suis v. 5. & 7. imò & cum *tota terra regnoque Jhuda* v. 8. significetur. Inde & hoc quoque Massa objectivè non tantum *Hierosolymitanum*, sed & per nexum hunc, *Massa Jhudeorum* diceremus. Sed disquiritur hîc, quæ appellationis hujus cum *vallis tum visionis* sit ratio? Prioris nempe *vallis* ratio explicatu difficilis videtur Sanctio: ita enim ille in *Comment. h. l. p. 221. Cur verò civitas, qua in montibus sita est, & toties ab hoc Propheta mons vocata, nunc dicatur vallis, non est explicare promptum.* Existimat verò idem ibidem cum *Hieronymo* l. 5. *Comm. Jesai. p. 5. urbem & regionem Jhudaicam, quæ alibi mons & hîc vallis audit, ita improprie dici, eò quòd ab antiqua jam sanctitate & splendore, propter quem cæteras inter gentes vocari mons potuit, desciverit indeque humiliata sit, ut valli non*

Zz

diffi-

diffimilis videatur. Nobis verò *vallem* potius *proprie* vocari propter situm planè suum censetur, quia valles habet multas, juxta 7. capituli hujus versum. Ubi enim montana datur regio, qualis Jeruschalem & Jhudæa est, juxta Gen. 22. 1. & 2. Chron. 3. 1. ibi & valles inter montana reperiuntur; id quod docere nos potest, qui vel Bohemiam inter Dresdam & Pragam, vel Helvetiam vel Pedemontium peragravit. Posterius verò *visionis* nomen ad ipsum urbis *Jeruschalem* nomen alludere censetur: siquidem in lingua id Hebræa ex *visione* & *pax* compositum est; ex *visione* inquam: prior enim syllaba, vel pars nominis illius *Jeru*, est ex Rad. רָאָה *vidit*; unde tertia fit persona masc. Futuri יִרְאֶה *videbit*, quæ est pars nominis יְהוָה יִרְאֶה i. e. *Dominus videbit*, quod olim Abrahamus montanis illis Hierosolymitanis indidit Gen. 22. 14. posterior pars *Schalem* (quæ est à R. שָׁלַם *perfectus fuit*, in Hiph. *pacem inivit* vel *fecit*, unde שָׁלוֹם *pax*) est antiquum urbis hujus nomen, quod tempore Melchisedeci Regis *Schalem* obtinuit, vid. Gen. 14. 18. Ebr. 7. 1. & conf. Psalm. 76. 3. & Disp. III. Tractatus nostri de *Melchisedeci historia & figura*. Unde & communiter nomen *Jeruschalem* per *visionem pacis* interpretantur. *Visionis* ergo nomen *valli* hic jungitur, tum quia Dominus in monte *Morijab*, sive in regione illa montana, valles multas habente, in qua Jeruschalem sita fuit, juxta 2 Chron. 3. 1. Abrahamo apparuit vel *visus* est, à qua visione, ceu dictum, montanis olim Hierosolymitanis nomen יְהוָה יִרְאֶה i. e. *Dominus videbit*, inditum, quod etiam cum nomine regionis illius *Morijab* Gen. 22. 2. eximie convenit: nam *Morijab* compositum nomen ex participio Hophal verbi רָאָה & nomine *divino* יְהוָה significat *Dominum visum* vid. Disp. III.

Tracta-

Tractatus nostri jam dicti, punct. 3. §. 2. *tum* quia Jerusaleme in illa regione montana, valles multos habente, existens multiplici visione excellit: visione scilicet tot Prophetarum, qui וִיִּדְעִים i. e. *videntes*, *Seher* vocantur 1. Sam. 9. 9. imprimis verò quia in hac visionis terra visiones de *die Christi* Joh. 8. v. 56. exhibebantur. Nunquam verò illustrior fuit *vallis visionis*, quam ubi visionibus ipsius Domini & Servatoris nostri nobilitata est hæc visionis terra, quippe qui visus ibi variè est; visus sanè in Bethlehem nasci & in præsepio jacere, visus in templo tanquam magnus ille Propheta docere, visus in Jardene baptizari; visus sedere ad fontem Jacob, visus in nuptiis aquam in vinum mutare, visus in navi dormire, visus in horto precari & cum morte luctari, in prætorio flagellari, alapa lædi, coronam spineam gestare, visus extra portam educi magnamque crucem portare, visus in monte Morijah ligno affigi, inter latrones pendere, visus lanceam transfigi, visus sepeliri & post resurrectionem per 40. dies apparere, tandemque in caelos ascendere. Quinimo visione effusi Spiritus S. & lingvarum in Discipulis Christi divinarum conspicua vallis fuit. Huic verò *valli visionis*, tot quidem tantisque visionibus insigniter olim nobilitatæ, sed & abhinc tot Prophetarum de JESU martyrum atrociniis famosæ, & per tumulos Prophetarum deformatæ, Jesaias noster præsentis cap. XXII. calamitatem prænunciat, & quidem in *priori* parte, quæ *Nationis* est, usque ad v. 14. *toti* visionis *valli* calamitatem universalem prædicit; parte *v. posteriori*, quæ *personalis*, particularem, & quidem *Principi* cuidam vallis hujus, nimirum *Schebbna*, vaticinatur.

§. 2. In priori parte, ex qua locum quendam sumemus jam dilucidandum, *quatuor* præcipuè momenta contineri

neri videntur 1. calamitatis ipsa prænnunciatio v. 1. 2. præ-
 inunctæ calamitatis deploratio v. 4. 3. ejusdem calami-
 tatis effectus s. operatio, eaqve à DEO quidem intenta
 v. 11. scilicet operatio pœnitentiæ v. 12. sed à populo negle-
 cta v. 13. quippe qui in epicureismum prolapsus, voluptates
 usque ad mortem elegit alteramque vitam neglexit ibid.
 Tandem 4. calamitatis propter neglectam DEI intentio-
 nem & impœnitentiam augmentatio, per *denegationem*
remissionis illius peccati futura v. 14. Ex his v. partis primæ
 contentis, quoniam ultimus præcipue versus, nempe 14.
 qui nobis *severam DEI comminationem, de prædictis Jhuda-*
orum calamitatibus, per denegationem remissionis peccati usq;
ad mortem, propter impœnitentiam augendis, exhibet, con-
 troversis quibusdam obnoxius est, in fonte sic habens:
 ונגלה באזני יהוה צבאות אם יכפר העון הזה לכם ער- המהון
 : אמר ארני יהוה צבאות i. e. *Et revelatum est in auribus*
meis Domini exercituum: se expiabitur (dimittetur) iniquitas
hec vobis usque dum moriamini, dixit Dominus Dominus ex-
ercituum: siquidem hic versus non tantum à Jhudæis pra-
 va interpretatione obscuratur; sed à Novatoribus etiam,
 pietatis speciem præferentibus, & gloriam inde singu-
 larem aucupantibus, pro *termino gratiæ revocatrici per-*
emptorio, quem docent, allegatur; proinde non possu-
 mus quin eidem, adhibitis ritè interpretandi mediis, lu-
 cem quandam fœneremur. Quatuor vero capita & quæ-
 stiones hinc emergentes, circa hanc *severam DEI commi-*
nationem, de calamitatibus Jhudeorum per denegationem
remissionis peccati usque ad mortem augendis, quam locus
 hic nobis exhibet, pro genuino ejus sensu rectius evol-
 vendo, tractare tenemur, & quidem 1. *severæ hujus com-*
minationis incentivum s. causam, quam priora loci verba expri-

exprimunt: *Et revelatum in auribus meis Domini exercituum.* Ubi quæritur inter alia, cujus hæc vox, quæ revelata, & cujus sint aures, in quibus revelata? an vox Domini & aures Prophetæ? an vero vox peccantis populi & aures Domini exercituum? 2. *Comminationis vehementer affirmantis formulam*: ubi quæritur, quæ ratio verborum: *Siremittetur vobis hac iniquitas.* 3. *Severæ comminationis materiam*, quæ est *denegatio remissionis usque ad mortem*: ubi quæritur, quid sibi velit positus verborum vel restrictio: *donec moriamini?* an illa remissionem peccati per mortem s. post mortem promittat? item an probet terminum gratiæ revocatricis peremptorium? 4. *complementi comminationis hujus Chronologiam.*

§. 3. Circa I. nempe comminationis hujus *incentivum s. causam*, quæ est *clamor vocis impiorum*, impudentiæ & contemptus divinæ vocationis ad pœnitentiam plenæ, *in auribus DEI potenter personantis*, & his proponitur verbis: ונגלה באזני יהוה צבאות quæ Vulgatus ita vertit: *Revelata est in auribus meis vox Domini*, tria disquiruntur: Nam quæritur (1) an verbum ונגלה cum Vatablo reddendū: *Revelabitur*; an verò cum LXX. & Vulgato: ἀνακαλυμμένα, *Revelatum est?* (2) an verba sequentia: ונגלה באזני יהוה צבאות cum Vatablo vertenda sint: *in auribus meis* &c. an verò cum LXX. & Germanica nostra: *in auribus Domini exercituum*: *Solches ist für den Ohren des HERREN Zebaoth offenbahr?* (3) quomodo vox באזני i. e. *in auribus meis*, & יהוה צבאות cohæreant? an inter has voces detur ellipsis nominis קוֹל i. e. *vox*, juxta Vulgatum h. m. *Revelata est in auribus meis* (Prophetæ) *VOX Domini Zebaoth?* an vero frequentissima ellipsis tam pronominis וְאֵן i. e. *qui*, quàm verbi

Z z 3

substan-

substantivi *sum*, juxta Vatablum, qui ita vertit: *Revelabitur in auribus meis*, QVI SUM Dominus exercituum? Vel (ut summatim dicamus, quod res est) quæritur cujus illa *vox*, quæ revelata, & cujus sint *ures*, in quibus revelata? utrum *vox* Domini & aures Prophetæ? an vero *vox* peccantis populi & aures Domini exercituum? Resp. ad (1) *יגלה* esse præteritum conj. primæ pass. Niphal adeoque rectè reddi in præterito cum LXX. & Vulgato: *Revelatum est*, non autem in Futuro cum Vatablo: *Revelabitur*. Nec obstat præfixum *י* quod aliàs convertit significationem præteriti in futuri: non enim *י* præteritis præfixum semper conversivum est, neque hic tale putetur, cum ipse contextus reclamet: Siquidem de re præterita sermo est, scilicet de voce peccantis populi (*edamus, bibamus, cras moriemur* v. 13.) quæ in auribus Domini potenter personuerat, adeoque revelata jam erat. Resp. ad (2) in fonte hîc non legi *יגלה* in statu constructo, uti Nehem. 9. 1. adeoque nec vocem quæstionis construi cum nomine *יהוה* quod sequitur, h. m. *revelatum est in auribus Domini*, ceu LXX. & Lutherus verterunt; sed *יגלה* in statu affixo i. e. *in auribus meis*, uti Vatablus & Vulgatus reddiderunt. Resp. ad (3) videri quidem hîc dandam esse ellipsin quandam inter voces *יגלה* & *יהוה* cum prior non sit status constructi ceu dictum, ut verti queant: *in auribus Domini*, sed affixi: neque sensus hîc citra ellipsin alicujus vocis primo intuitu commodus videatur; non tamen dandam esse ellipsin nominis *יהוה* i. e. *vox*, h. s. *revelata est in auribus meis VOX Domini*, ita ut aures sint Prophetæ & vox Domini, juxta Vulgatum & Tremellium, qui locum præsentem & parallelum Jesai. 5. 9. perperam ita reddit: *me (Propheta) audiente (dixit) Jehovah*; à quibus non abeunt *Fo-
rerius*

verius & Haymo, nec dissentit Chaldaeus, nec Cornelius à La-
pide, cujus hæc est ratio h. l. qv̄ia illud versio nostra (Vulga-
ta) exigit: cum potius ad fontem & contextum respicere
debuisset, qv̄i talem ellipsin vocabuli VOCIS non permit-
tunt, siquidem nec aures Prophetæ nec vocem Domini
admittunt, sed ad vocem populi peccantis, in auribus
Domini potenter personantem, respiciunt. Si qv̄æ verò
ellipsis danda fuerit, potius ellipsin vel pronominis וְאֵן
i. e. qv̄i, & verbi substantivi sum, juxta Vatablum; vel e-
tiam verbi וְאֵן i. e. dixit, ex immediatè sequentibus hîc in-
ferendi vel repetendi, dandam esse diceremus, ut aures
sint Domini & vox populi peccantis & dicentis v. 13. e da-
mus, bibamus, cras enim moriemur. Hujus enim ellipsis
tam pronominis relativi & verbi substantivi, qv̄am verbî
cujusdam ex immediatè seqq. repetendi exempla, sacræ
Scripturæ satis sunt familiaria. Vid. similia ap. Glassium
in Phil. Sacr. l. 4. Tract. 2. Obs. 12. Cœterùm Ellipsi hîc
locum non relinqui, sed commodius verba qv̄æstionis
juxta fontem sic reddi posse ac debere judicamus: Gre-
velatum est in auribus meis Domini exercituum. German.
Solch euer Gottloß Wesen ist für meinen des HERN der
Heerscharen Ohren offenbahret: qv̄omodo & in latinis fre-
quenter dicimus: hæc est sententia mea præsidis, h. e. sen-
tentia mea, qv̄i sum Præses; item, hæc sunt nostra Magistrat-
us mandata. Sic Ovidius: ut mea defuncti molliter ossa
cubent. Nam Pronominibus possessivis apud Latinos (qva-
re non etiam pronomini affixo possessivo Hebræo (ׁ) i. e.
meis in מֵאֵנִי) junguntur præter genitivos (ipsius, solius,
unius &c.) etiam participiorum & aliorum qv̄orundam
nominum Genitivi, hoc loco nominis divini יְהוָה i. e. Do-
mini. Neq; aliter locus parallelus Jes. 5. 9. כִּאֲוֵי יְהוָה צְבָאוֹת
 red.

reddendus est: Es ist für meinen des **HERN** der Heerscharen Ohren. Proinde non amplius juxta *Sanctium* in Comm. h. l. p. 224. obscurum est, nec referente Sanctio dubium juxta Thomam relinquetur, *cujus sint aures & cujus vox: DEine an Propheta sint aures? Populine vox an Domini?* Laudandus tamen est *Sanctius*, qui l. c. per vestigia Hugonis, Dionysii & Vatabli ductus, translationem τῶν LXX. & fontem Hebræum hic præfert vulgato, qui vocabulum *vox*, quod in fonte non apparet, (ceu ostensum) hic inseruit, sensumque sic verborum adulteravit, statuendo *aures* esse Prophetæ & *vocem Domini*; cum tamen reverâ juxta fontem Hebræum & contextum *aures sint Domini & vox peccantis populi* & præcedente v. 13. dicentis: *edamus, bibamus, quia cras moriemur*, quæ vox revelata est in auribus Domini. Sed de *verborum* translatione sic satis.

§. 4. Ad rem verò ipsam nunc respicientibus dubium occurrit, quo quæritur, annon Prophetæ gratis hæc de *auribus Domini* vel de *vociis populi peccantis revelatione in auribus DEI* subjiciat, adeoque novi nihil nihilque ignoti addat? DEO enim patere omnia cui non patet? Sed Resp. (1) subjungere hæc Prophetam ad excutiendam Jhudæorum locordiam, qui nunquam adversus DEUM tam protervè insurrexissent, cum illos ipse ad fletum & saccum hunc ad pœnitentiam vocaret, vid. præced. v. 12. nisi putassent se impunè sic agere DEUMQUE fallere peccando posse, adeoque non abs re monentur & ab *judicium DEI* citantur, ut sciant DEUM non latere, etiam quæ in occulto fiunt, & proinde rationem sibi certò esse reddendam: unde & horrendâ mox comminatione dictum hoc roboratur. Resp. (2) *emphasin* quandam enormitatis locutionem

nem hanc designare. Ita enim loqui de flagitiis enormibus scriptura solet, quod *in aures Domini ad caelos usque clamitent*. Scilicet notatur hîc clamor vocis impiorum impudentiæ & desperationis plenæ ad ipsas aures Domini pervenisse, in illisque tam potenter personuisse, ut in contemptores illos decretum sit supplicium, nunc prædicendum & dehinc justæ executioni dandum. Similis locutio occurrit loco suprâ citato Jesai. 5. 9. ubi cum Propheta præced. v. 8. detestandæ illorum iniquitatis mentionem fecisset, qui *domum domui conjungunt, agrum agro appropinquare faciunt*, adeo quidem ut *pauperi locum non relinqvant, sed soli in terra habitent*, sequentia subjicit verba: *in auribus meis Domini exercituum* (scilicet sunt hæc flagitia vestra). Notetur & ibi clamor illorum, qui ex domibus & fundis hæreditariis migrare per invasores iniquissimos jubebantur, ad ipsas DEI aures pervenisse &c. Et quemadmodum ibidem severa mox *comminatio* additur: *si non domus multe in desolationem erunt, grandesque & pulchra absque habitatore*: ita & h. l. similis mox *comminatio* subjecta reperitur.

§. 6. De illa verò *comminationis* vel *asseverationis formula condicionali* secundo jam loco dispiciemus. Quæritur enim quæ ratio verborum: **אִם יִכַּפֵּר ה' עוֹן הַזֶּה** **וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הַבָּרָק וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁבֹּטוּ** h. e. *Si remitteur (expiabitur) iniquitas hæc vobis*. An *comminatio* illa, de Jhudæorum calamitate per denegationem remissionis augmentanda, confirmetur hîc *juramento* DEI, ita ut hîc *formale juramentum* detur? Communiter id Interpretes affirmant scribentes, contineri hîc uti & in loco jam citato Jes. 5. 9. ellipticam *juramenti formulam* in scripturis frequentem, quæ particula **אִם** *si*, absque adverbio **לֹא** *non*, pro negandi adverbio

Aaa

bio

bio ponitur adeoque vehementer aliquid negatur; sicut & contrà in tali positu אם si, cum adverbio לא non vehementer affirmat, ita ut membrum Orationis conditionalis, quod execrationem vel mali imprecationem (si jurans fallit) continet, per aposiopesis reticeatur & subaudiatur. Vid. *Glass. in Phil. Sacr.* l. 3. Tr. 7. can. 6. Ita Hakspanius in Notis ad h. l. *juramenti*, inquit, formula est quasi DEus diceret: impotens vel infidelis habear, si remittetur hæc iniquitas vobis. Similiter *Cornelius à Lap.* in Comment. h. l. p. 217. de juramento exponit, ita scribens: *Si dimittetur i. e. juro quod non dimittetur & c.* *Calvinus* in Comment. h. l. ita resolvit: *Ne existimetis me veracem esse, ullamve esse divinitatem meam, nisi sim ultor tanta impietatis.* *Musculus* Comment. in h. l. formula, inquit, jurandi est. *Poterat dicere, non expiabitur; verum voluit hoc per formam juramenti proferre ad significandum iniquitatis hujus excessum.* Similiter *Piscator & Tremellius* hunc & parallelum locum, supra sæpius memoratum, de juramento interpretantur, h. m. *ne vivam, nisi domus multa sint desolationi: Ne sim DEus, si remittetur hæc iniquitas vobis.* Cæterum talismodi juramentum DEO nos indignum censentes, formale juramentum hîc & in similibus locis negamus. Nam deficit hic formale juramenti divini signum, e. c. אני חי vivo ego, quod habetur *Ezech. 33. 11.* vivo ego, si volo mortem impii & c. & *Jer. 46. 18.* vivo ego, dicit Rex ille, cujus nomen est *Jehovah Zebaoth.* Vel signum elevandi manum in cælum, cum formula: vivo ego in seculum, quod habetur *Deut. 32. 40.* vel כי נשבעתי i. e. juravi per me ipsum *Gen. 22. 16.* *Ebr. 6. 13.* *Psal. 110. 4.* juravi in nomine meo maximo. *Jerem. 44. 26.* per animam meam *Jerem. 51. 14.* *Amos 6. 8.* per sanctitatem meam, *Amos 4. 2.*

Similia

Similia habentur in juramentis humanis e. c. Gen. 14. 23. *Elevo manus meas ad Dominum & juro, $\square$ si à filo --- accipio* i. e. quod non velim accipere. Sic I Reg. 1. 5. *jures mihi hodie Rex Salomo, $\square$ si interficiet servum suum & c.* Sed tale quid h. l. non habetur. Proinde interpretamenta de *comminatione jurata* non probamus. Interim tamen concedendum putamus, quod, uti particula $\square$ si, absque $\neg$ non, post formale juramenti signum, in scripturis familiarissimum, vehementer negat; & contra $\square$ si cum $\neg$ non, vehementer affirmat, uti exempla jam citata commonstrant: ita idem positus $\square$ si, etiam sine signo & formula jurandi, tanquam *character vehementissima asseverationis* adhibeatur, ita ut $\square$ si absque $\neg$ non, eodem modo resolvatur in fortio-rem negationem, & cum $\neg$ non, in fortio-rem affirmationem, Sic in loco parallelo Jesai. 5. 9. *si non domus ille multe & magnifica erunt in desolationem* i. e. omnino vel certo certius fient desolatio. Sie sollen gar gewiß eine Verwüstung werden. Vel uti Lutherus vertit: Was gilt's / ob nicht die vielen Häuser sollen wüste werden? Conf. Gen. 4. 38. Ita & h. l. positus $\square$ si sine $\neg$ non, character est *vehementissima asseverationis* & quidem *engativæ*: si remittetur i. e. omnino non, nequaquam remittetur; vel *vehementissima interrogationis*, cui respondet $\neg$ non. Sic Lutherus h. l. Was gilt's / ob Euch diese Missethat soll vergeben werden? h. e. Es soll Euch warhafftig nicht vergeben werden.

§. 7. Sed quæritur (III.) & præcipuè de severæ hujus comminationis *objecto s. materia*, scilicet de *negatione remissionis peccatorum usque ad mortem*, & quidem *cum generatim*, quid sibi velit positus ille sive restrictio ער תמחון

Aaa 2

i. e.

i. e. donec moriemini ? tum *speciatim* quæritur (1) an illa restrictio remissionem peccati per mortem s. post mortem promittat ? h. e. an inferat, mortem peccatoris esse expiationem pro peccatis ? (2) an illa restrictio inferat terminum gratia revocatricis peremptorium ante finem vita ? Ad I. quæstionem Jhudæi quidem affirmando respondere non dubitarunt : Siquidem inter alia ex Maimonide, Tract. de pœnit. cap. 1. constat, quod ex hoc loco soleant concludere, *quædam peccata per mortem & post mortem remitti*, adeoque mortem corporis esse expiationem pro peccatis. Cum enim Tractatu jam citato de variis peccata expiandi modis, nempe per pœnitentiam, aut solennem expiationis diem, aut divinitus immissam castigationem & pœnam differuisset, tandem sequentia addit : *Si quis immediate in DEUM peccavit, is nullo istorum modo absolvitur, sed necesse est, ut morte temporati satisfaciat, & DEUM peccata in ipsum admissa in mortis hujus gratiam remissurum esse confidat*, simulque pro hac sententia nostrum producit locum, ex quo proinde Jhudæi in agone mortis præcipuam consolationem haurire conantur. Idem quoque Kimchius confirmat in lib. Radicum, ad voculam ער, ubi refert Doctores suos dixisse, quod qui DEUM offendit, non per pœnitentiam aut expiationis diem aut afflictionem absolvi possit, sed per mortem, quia dictum fit h. l. *si dimittetur eis peccatum donec moriantur*. Conf. Hackspanius in Notis Theol. Philolog. h. l. p. 589. At verò quod Jhudæi veteres tale quid ex h. l. minimè conluserint, ex paraphrasi Chaldaica Jonathanis colligitur, qui locum hunc ita reddit : *non remittetur vobis עד די המותו* i. e. *usque dum moriemini morte secunda*, i. e. juxta R. Abarbinelis expositionem, מיתת הנפש והויה כעול

כעולו הנח כניח h. e. *morte anima in seculo futuro in gehenna*. Similiter & nos Christiani talem Jhudæorum interpretationem, de expiatione peccatorum per mortem corporis & post illam, rectè improbamus: Siquidem contra illam interpretationem militat (1) *analogia fidei*: Scriptura enim S. nullibi docet, quod mors temporalis nostra sit sufficiens pro peccatis *λύτρον*, sed potius ostendit, ad expiationem peccatorum requiri *λύτρον* infiniti valoris, quale est mors Christi ipsius Filii DEI & servi DEI, qui pro peccatis nostris percussus & vulneratus, vitam suam in sacrificium & expiationem dedit, juxta Jesai. 53. 5. 8. & 10. (2) militat contra illam Jhudæorum sententiam *scopus dicentis & contextus*: Siquidem in præcedentibus urbi Jeruschalem populoque Jhudaico magna prædicitur calamitas, captivatio & depopulatio v. 3. 4. & seqq. Ut verò illam præcaveant, monentur pœnitentiâ precibusque & jejuniis instantem avertere calamitatem v. 12. Cum verò illi divinas has ad pœnitentiam invitationes negligenter, & conversionis media rejicerent, potiusque impietati & gulæ indulgerent, dicendo: *edamus, bibamus* &c. v. 13. adeoque contemnere DEUM & Prophetas ejus pergerent, seqve adeo veniâ indignos vel incapaces redderet, ecce Propheta severis planè verbis iisdem ostendebat, non latere DEUM improba illorum facta & dicta, sed potius in auribus Domini exercituum tam potenter ista perlonare, ut supplicium & desolatio jam in contemtores illos sit decreta, per quod decretum certo certius sit futurum, ut contemtoribus gratiæ & impœnitentibus iniquitas illa non sit remittenda *donec moriantur* h. e. nunquam. Cum enim illi gulæ & impietati usque ad mortem indulgere non dubitarent: Dicunt enim, *eda-*

Aaa 3

mus

mus bibamus, cras moriemur, DEUS quoque peccata ipsorum non agnita, non intermissa sed usque ad mortem continuata, remittere illis usque in mortem i. e. dum vivunt h. e. æternum noluit, adeoque pœnâ illos temporali, quam denegatio remissionis involvit, coërcere decrevit: post hanc enim vitam ceu nullus resipilcentiæ ita nec remissioni locus est. Unde satis clarescit, sententiæ Jhudæorum, de expiatione peccati per mortem corporis scopum dicentis & contextum reclamare. Neque obstat restrictio illa עַד־חַמָּוֹן i. e. *donec moriamini*, quam cœteroqvi pro sententia sua Jhudæi mordicus urgent, ita concludentes: non expiabitur hoc peccatum vobis donec moriamini: Ergo, cum mortui fueritis, dimittetur vobis & mors vestra peccati hujus expiatio erit. Dum enim Jhudaica explicatio tam scopo dicentis & contextui, quam analogiæ fidei reclamatur, uti hætenus ostensum est, restrictio illa עַד־חַמָּוֹן *donec moriamini*, eosdem nil juvat, præsertim cum particula עַד i. e. donec, commodiorem sensum ex usu scripturarum admittat. Siquidem ubi illa ponitur, non semper infertur *positio rei* post tempus, cum quo construitur, si præcessit negatio, quod probant exempla, 2. Sam. 6. 22. ubi dicitur: *non erat Michali Saulis filia filius usque ad diem mortis sua* i. e. nunquam amplius pariebat: aliàs sequeretur illam per mortem vel post mortem fuisse puerperam. conf. & Gen. 28. 15. Matth. 1. 25. cap. 5. 26. &c. Similiter nec particula hæc *negationem rei* infert, si præcesserit affirmatio: ita Psal. 110. 1. *sedæ à dextris meis, donec ponam inimicos scabellum pedum tuorum*. Non minus autem sedit Christus hostibus devictis, quam federat illis adhuc furentibus. Conf. *Hakspan.* in Notis h. l. & *B. Varenium* h. l. Hætenus de Jhudaica quæstione,

§. 8. Ex-

§. 8. Expedita verò Jhudaicâ quæstione, responsio ad *Terminislicam* facilior erit, quam *M. Job. Georgius Bôse*, Diaconus Soranus, aliique Patroni & fautores *terminigratia revocatricis*, magno nuper conatu propositi, moverunt, an scilicet illa restrictio: *donec moriamini vel usque ad mortem*, interat *terminum gratia*, qui quibusdam hominibus, & quidem juxta Dn. D. Rechenbergium penitus induratis, ante finem vitæ sit ita positus, ut dehinc remissionem peccatorum impetrare usque ad mortem i. e. nunquam possint? Affirmat *M. Bæsius* & locum hunc nostrum pro se potissimum allegat, in Tractatu suo Germ. de *termino gratia peremptorio* c. 7. §. 1. & lqq. ex quo sine dubio superiori Anno 1701. locum quoque nostrum adduxit non nemo, in foliis suis Germanicis, pag. 12. quorum inscriptio hæc est: *Christliche Entscheidung der Fragen/ob GOTZ allen Sündern ohn Unterscheid bis an ihr letztes Ende die Gnaden-Thür offen lasse? Oder ob GOTZ dieselbe noch denen bis ans Ende beharrlich verstockten vor ihres Lebens Ende aus gerechtem Gericht zuschliesse?* Cui quidem generatim respondere possemus, quærendo quis ipsum constituerit Judicem controversiæ, qui Papa non est? Miserrimum verò se probat judicem, dum rationem decidendi ex nostro hoc loco petere non erubescit. Sanè enim ex responsione nostra, ad præcedentem Jhudaicam quæstionem jam data, atque ex scopo dicentis uti & contextu formata, sic satis clarescit, dictum hoc contemptoribus gratiæ, in peccatis ad mortem usque, sine omni pœnitentia perseverantibus, esse oppositum, iisque remissionem iniquitatis hîc denegari donec moriantur i. e. æternum: non quod DEUS per terminum quendam gratiæ positum noluerit illis peccata usque ad mortem

mortem i. e. nunquam remittere ; sed propter illorum impœnitentiam ad mortem usque continuatam , q. d. quandoquidem vos impietati & gulæ usque ad mortem indulgere & in peccatis mori vultis , imo & allegatis per ludibrium Prophetis judiciorum meorum comminationibus dicitis , vos velle edendo & bibendo curas abigere ex comminationibus meis ortas , quia cras vobis per illas comminationes sit moriendum ; ego quoque iniquitatem hanc vestram non agnitam , non intermissam sed usque ad mortem sine omni pœnitentia continuatam remittere usque ad mortem non possum , i. e. nunquam possum. Ex quibus omnino clarescit , quod DEUS *fundamentum negationis gratia usque ad mortem* nullo modo statuat terminum aliquem *gratia* positum ; sed *contemptum gratia usque ad mortem* , vel impium illud *velle edere & bibere usque ad mortem* : adeoque nihil aliud ex hoc loco probetur , quam quod DEUS impiis in peccatis perseverantibus & oblatam DEI gratiam usque ad finem vitæ contemnentibus nunquam peccata remittat , quod nihil novi vel singulare , sed toti Scripturæ S. est conforme. Vanissimè ergo Bôsius & alii ex h. l. sic arguunt : DEUS homini usque ad mortem impœniti peccata non remittit : Ergò ipsi non amplius potest remittere , quia terminum gratiæ posuit , quem transgressus est : Ergò DEUS ipsi ex benevolentia voluntatis suæ antecedentis non amplius remittere peccata vult , si pœnitentiam ante mortem agat.

§. 9. Tandem IV. etiam de *Chronologia complementi comminationis* hætenus expositæ , quæritur , de quo scilicet tempore hæc Prophetia & comminatio loquatur & quando sit completa ? Interpretes hîc magnopere variant. Junius concludit , tempus complemento ponendum esse

Chiskia

Chiskiaë Regis Jhudæ & Sancheribi Regis Assyriæ annos, in quibus Jhudæa miserè vastata & Jeruschalem obfessa, & in quæ tempora etiam convenit, quod de *Schebna* & *Eljakim* paulò post in hoc Massa vallis visionis v. 15. & seqq. habetur, de quibus vid. 2 Reg. 18. ult. & c. 19. 2. itemq; Jesai. 36. ult. c. 37. 2. Idem sensit Hebræus, qui Hieronymum, in lectione V. T. informavit, cujus & Dissert. seqvens 20. §. 6. mentionem habet. Siquidem is ipsi retulit, quod hæc visio non pertineat ad Nebucadnezaris & Zedekiaë tempora. Vid. Hieronymi Comment. in Jesai. l. 5. h. l. p. 58. Hieronymus tamen etiam l. c. de Nebucadnezaris & Babylonicæ captivitatis temporibus hæc dici posse existimat. Et hæc communis est tam celebriorum Rabinorum R. Salom. & R. D. Kimchi, quam Christianorum Dd. sententia, quod scilicet omnia de casu Zedekiaë, & sub eo de urbis Jeruschalem obsidione ejusque & templi excidio per Nebucadnezarem & auxiliares Persarum Medorumque copias illato, sint intelligenda: siquidem talia hîc v. 6. 7. 8. 9. 10. 11. disertè prædicuntur; qualia verò sub Chiskia accidisse non leguntur. Contrà *B. Seb. Smidius* in Comment. Jesai. pag. 194. & seq. existimat, *nonnihil etiam esse, quod illi quoque communi sententia de excidio per Babylonios illato obstat*, nempe 1. quod de ipsa urbis devastatione hîc nihil habeatur, quod clarum sit. 2. quod DEUS quando devastationem Jhudæorum per Babylonios prædicit, non soleat subjicere, quod h. l. v. 14. additur, quod scil. non velit iniquitatem Jhudæis remittere; sed potius illos liberatione ex captivitate soleat consolari. 3. Quod *Schebna* & *Eljakim*, (quorum Propheta speciatim in hac Prophetia & immediatè quidem seqv. v. 15. & 20. meminit)

Bbb

tempore

tempore Chiskiaë, adeoque longè ante Zedekiaë & Nebucadnezaris tempora vixerint. Vid. 2 Reg. 18. & 19. Unde & disertè fatetur, *hæc obstacula suam ferè sententiam edinclinare, ut de temporibus Achasi, Chiskiaë parentis, hanc prophetiam accipiat*, de quibus legantur 2 Reg. 16. & 2 Chron. 28. v. 5. 6. 7. 8. 21. Nobis verò hæc dubia non videntur tanta, ut à communi sententia mentem dimovere nostram eoque inclinare queant, ut de temporibus quoque Achasi prophetiæ hujus complementum intelligamus. Si quidem Propheta noster jam supra cap. 15. v. 1. annum, quo parens Chiskiaë *Achafus* diem obiit suum, expressè memoravit, cum eodem mortis Achasi anno Massa Philistinum se accepisse dixit; unde eodem quidem mortis Achasi anno Propheta hanc visionem contra vallem visionis habere potuit; sed complementum ejus in ejusdem Achasi tempora incidere non potuit. Si quis verò *ἕστεν* hîc *ἀέτιον* Prophetæ velit tribuere, is videat ne in probatione deficiat. Ad dubia verò Smidiana & quidem ad (1) respondemus, quod satis clarè devastationem urbis & terræ Jhuda inferant, quæ v. 6. & seqq. usque ad 11. capituli 22. habentur. Et si vel maximè omnia hîc prophetiæ verba non in eodem quo alibi gradu sint clara; sufficit tamen quod obsidionis & devastationis, operâ Perfarum inferendæ v. 6. 7. & 9. mentionem habeant. Et quis ignorat non omnia in prophetis æque clara sed multa esse obscura? Ad (2) Resp. quod comminatio hæc, de peccato usque ad mortem non remittendo, non ad omnes pertineat Jhudæos: quis enim crederet, omnes fuisse comminationum Propheticarum contemtores & prorsus impœnitentes? Sed tantum ad impios & impœnitentes, qui divinas invitationes ad pœnitentiam

tentiam & lacrymas, iisque annexas comminationes contemnebant, atque e contrario gaudia & convivalem potius luxum parabant, imò & allegatis per ludibrium propheticis illis judiciorum divinatorum comminationibus dicebant, se velle edendo & bibendo curas abigere, quia cras sibi per illas comminationes propheticas sit moriendum v. 12. 13. Alibi quidem, cum vastatio & captivitas per Babylonios inferenda Jhudæis prædicitur, liberatio simul ex captivitate conlolationis loco additur; quomodo & in præced. *Massa deserti maris*, duræ visioni contra terram Jhuda, & doloribus propheticis inde subortis, casus Babelis (à quo liberatio Jhudæorum pendebat) in solatium Jhudæorum, per Babylonios operâ Persarum & Medorum devastandorum, v. 9. subjicitur, vid. Disp. præced. 16. p. 297. fin. & Disp. 18. p. 311. pr. non tamen ibid. quando Jhudæis devastatio & captivitas prædicitur tale subjicitur solatium, quod temporalis illa devastationis & captivitatis pœna non sit præmittenda, & quod usque ad mortem impœnitentibus peccata sint remittenda: Hoc enim loco sub remissionis denegatione etiam excidii temporalis pœna comprehenditur. Ad dubium (3) de *Schebna* & *Eljakimo* resp. cum *B. Varenio*: *tertiam sententiam* (de excidio scil. Babylonico tempore Zedekie illato) non tamen exclusis calamitatibus, quæ sub *Jbojakimo* intercesserunt, præferimus, non obstante complemento circa personale *Massa Schebna*: neque enim opus est, ut utriusque partis (scil. generalis de urbis devastatione, & specialis de *Schebna* degradatione) complementum consummatum præcisè uno tempore ponatur. Vid. Comment. ejus in *Isai* h. l. p. 204. Nimirum visio & prædictio utriusque *Massa*, tam nationis quam personalis,

sonalis, uno fieri tempore potuit; complementum verò diverso: & quidem complementum prophetiæ de Scheb-
næ degradatione & *Elyakimi* surrogatione brevi post sub
Chiskia ponendum, uti ex Dissert. sequenti clarescet; Vid.
Jes. 36. & 37. complementum v. de Jhudæorum devasta-
tione ponendum longè post Chiskia tempora, scilicet tem-
pore Regis Jhojakimi & Zedekia.

§. 10. *Discimus* ex h. l. (1) quod DEUM non lateant
impiorum dicta & facta. (2) quod clamor vocis impi-
orum, vocationem divinam ad pœnitentiam contem-
nentium, in auribus DEI potenter personet. (3) quod
nihil sic DEUM offendat, quàm post peccata cervix recta
& ex desperatione contemptus (4) quod pœna tantò gra-
vior sequatur impietatem, cum vocante DEO ad lacry-
mas & pœnitentiam genio indulgemus, neque per pœni-
tentiam ad DEUM redimus. (5) quod hominibus in pecca-
tis usq; ad mortem perseverantibus etiam peccata usq; ad
mortem i. e. nunquam remittantur. II. *Correctionem* quoq;
nostri temporis homines merentur: nam usq; adeo passim
crapula omnisq; generis voluptas hodiernum obtinet, ut
malint catholico plane studio carnem in delicis valere, & si
non ore tamen corde heu! dicere: edamus, bibamus &c.
quàm plangere & seriam agere pœnitentiã. v. 13. Hinc III.
etiam *monemur*, ut aures oculosq; Domini exercituum in
omnibus verbis factisq; nostris timeamus 2. securitatem
& commissationes fugiamus. 3. pœnitentiam usq; ad mor-
tem non differamus, quia cùm morte tempus gratiæ termi-
natur. Tandem IV. *Solacium* peccatoribus remanet, quod gratia DEI sit
immensa, quia mortem peccatoris non vult, sed ut pœnitentiã agat & vivat:
si quidem puniturus peccatores, vocat illos prius ad fletum, ad pœnitenti-
am, parafusq; vocat; tempore ad recipiendũ in gratiam respiscentes v. 12.

Eximio planè clarèqve docto
DN. RESP. FRANCO,

In gemino Collegio Theol. Disputatorio Super August. Confess. &
Universa Theologia fidei controversias potiores Auditori,
Respondenti & Opponentì apprimè industrio,
Jam in Collegio quoqve Jelaiano publicè disputaturo,
FELICITER!

Officium dum quisque suum facit, utilis ut sit,
Atqve suus florens duret in orbe status:
Tu quoqve, quem donis natura benigna beavit
Egregiis, FRANKI, sic facis officium,

Pluribus ut prosis, Tuus ut status usqve beatus
Duret *, quod studii tot bona signa docent:

Hæc inter præsens uti Dissertatio claret,
Sic Tibi grator eam, sic bona multa precor,

Ut citò materis gaudendi magna Parenti
Detur, & huic Gnati gratuler usqve decus.

Quid? quod Ei jam tum lenimen dulce (a) senectæ, (a) Descriptio filii morigeri,
Et Patriæ sobolem grator, Amice, Tuæ,

Cujus me Juvenem quondam (b) moderare juventam, (b) Cum A. 1655. ætatis
Inspectore Tuo, tunc tene, juvit Avo, (c) 21. Scholæ Lychensis

Cujus ego nunquam qveo non meminisse favoris,
Nec Patriis (d) & Patruis (e) dememinisse licet, (c) B Joh Franco, Eccl.
Lychensis Past. & In-

Qvos jubeo salvere, Tibi multùmqve valere,
Et refici curæ per documenta Tuæ. spect.

Perge quod ingressus studium decurrere gnavus, (d) Dn. Joh. Franci, tunc
Et studii fructus mox, quod & opto, feres: Gymnal Berolin A-

Perge Prophetarum scrutari scripta, Tuumqve
Fac * durare diu, fac renitere statum. cademici & Parentis
dicti successoris, jam
ferè septuagenarii.

* David Francus:
Fac diu durans. (e) Dn Gabr. Franci,
tunc pueri bellissimi,
nunc Consul is ibid.

LMQ.

A. D. HABICHHORST, D.

Cla-

Clarissimo DN. RESPONDENTI

S. P. P.

Qui studiorum suorum reddere rationem vel Parentibus vel Patronis annuntur, Cathedram Academicam occupare & industriae suae documentum edere solent. Nec enim credi posse existimant, audere quempiam publico se opponere doctorum judicio, nisi tantum eruditionis imbiberit, ut eorum adprobationem & testimonium, quia & adplausum mereri queat. Idque dum & Tute facis, Amice optime, quis non colligat, arde Te sciendi desiderio, & ei fini tempus omne, quod in Academiis teris, serio alacriterque collocare? Ei rei fidem faciet non praesens tantum meletema, quod inter Commilitones Tuos masculè ventilabis, sed ego quoque, cujus privatas scholas indefessà diligentia frequentas, testium numero accedo. Facile enim ex istà sedulitate Tuâ praevideo, quam spem patriae Tuæ, quam lætitiis, qui Tui curâ afficiuntur, parias. Faxit DEUS, ut constans sit animi Tui consilium & ea quotidie capias in studiis Tuis incrementa, quæ necessitudini Tuæ singulari sint gaudio, Praeceptoribus etiam admirationi. Vale optimè. Scr. in museo, die *IX*. Febr. *MDCCLIII*.

JO. FECHT, D. P. P. Consist, Duc, Adf-
& Distr. Rostochiensis Superintendens.

Quanta Tuo vigeat, FRANKI, sub pectore virtus,
Praesens indigitat sedulitatis opus.

Quod gratulor & felix esse precor

J. N. QVISTORP, D. & P. P.
ad Div. Nic. Past. & R. Minist. Director.

Scrinia Doctorum dum volvis & ora Magistrum
Viva colis, relegis mortua, FRANCE, Virum:
Multa quidem tibi cura Lycei; nulla Lyæi:
Ocia, non operæ sunt Tibi poena gravis.
Quid Tibi promittam Juveni gnavoque pioque,
Qui non pro lubitu tempora vana teris?
Sed cui pro vita est studiorum gaza sacrorum,
Passim quæ repleat pulpita, templa, scholas.
Hunc Tibi cum DOMINO facilis promitto decorem,
Quem terra officiis ornet, amore polus.

Cognito sibi

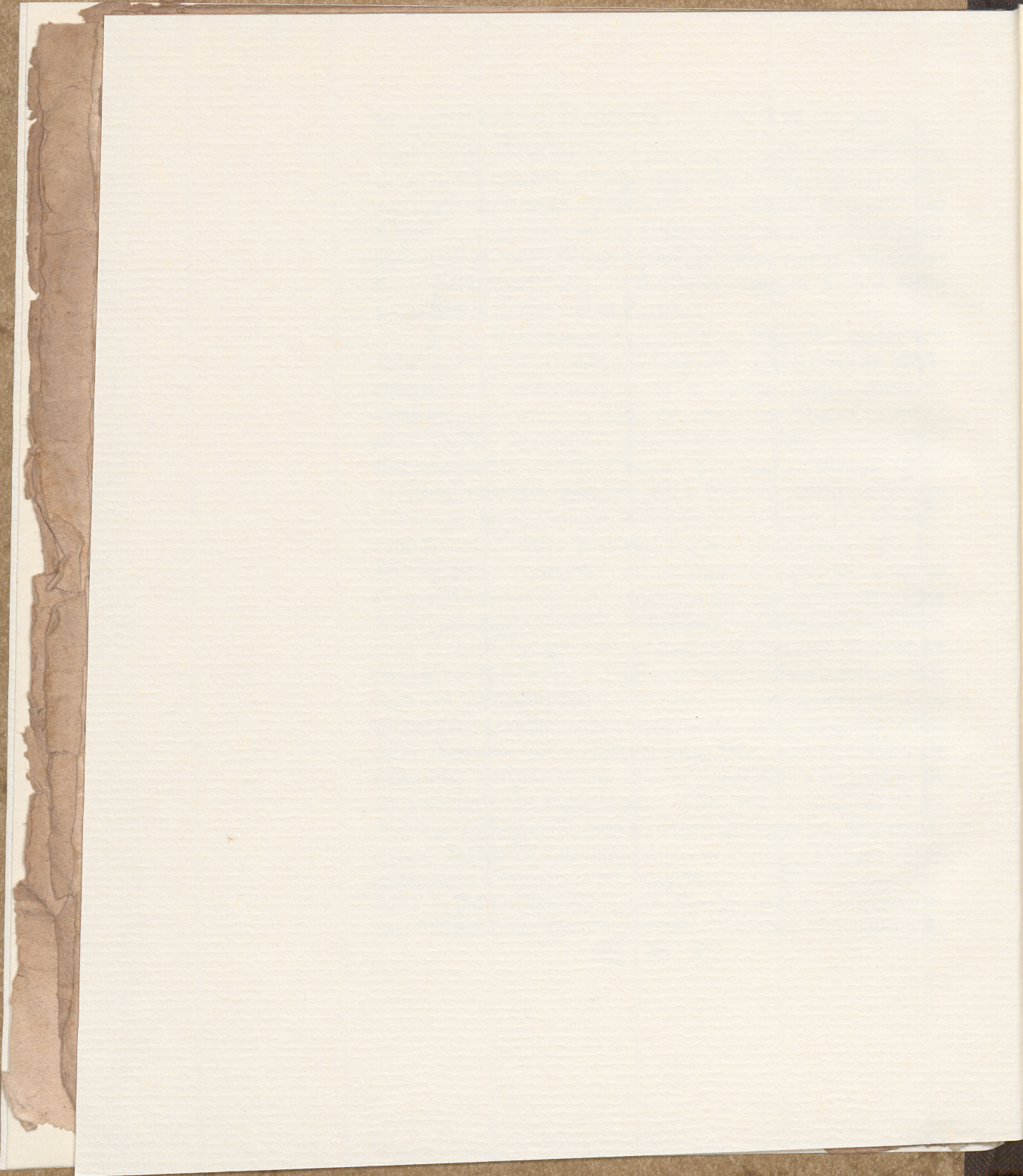
Modestissimo pariter ac diligentissimo
DNO. FRANCO,

ex Isaiæ disputaturo amoris ergo

J. P. GRÜENENBERG, D. P. P.
Consist, Consist, & Super,

***

LOCUS XXII. JESAI. XXII. 14.

tentiam & lacrymas, iisque annexas comminatione
 temnebant, atque e contrario gaudia & convivalet
 tius luxum parabant, imò & allegatis per ludibrium
 pheticis illis judiciorum divinorum comminatio
 dicebant, se velle edendo & bibendo curas abigere
 cras sibi per illas comminationes propheticas fit
 endum v. 12. 13. Alibi quidem, cum vastatio & ca
 tas per Babylonios inferenda Jhudæis prædicitur
 ratio simul ex captivitate consolationis loco ad
 quomodo & in præced. *Massa deserti maris*, duræ v
 contra terram Jhuda, & doloribus prophetis ind
 ortis, casus Babelis (à quo liberatio Jhudæorum p
 bat) in solatium Jhudæorum, per Babylonios
 Perlarum & Medorum devastandorum, v. 9. su
 tur, vid. Disp. præced. 16. p. 297. fin. & Disp. 18.
 pr. non tamen ibid. quando Jhudæis devastatio &
 vitas prædicitur tale subjicitur solatium, quod tem
 lis illa devastationis & captivitatis pœna non sit pr
 tenda, & quod usque ad mortem impœnitentibus
 cata sint remittenda: Hoc enim loco sub remis
 denegatione etiam excidii temporalis pœna cor
 henditur. Ad dubium (3) de *Schebna & Eljakimo*
 cum *B. Varenio*: *tertiam sententiam* (de excidio te
 bylonico tempore Zedekiaë illato) non tamen exclu
 lamitibus, qua sub *Jbojakimo* intercesserunt, præsen
 non obstante complemento circa personale *Massa Schebna*
 que enim opus est, ut utriusque partis (scil. genera
 urbis devastatione, & specialis de *Schebna* degra
 one) *complementum consummatum præcisè uno tempore*
 tur. Vid. Comment. ejus in *Isai* h. l. p. 204. Nimiru
 fio & prædictio utriusque *Massa*, tam nationis quan

